

Хотілося б, щоб цей титанічний труд, цей прекрасний, дивовижний Лексикон дійшов до рук і душ якомога більшої кількості реципієнтів, щоб став супутником їхнього життя і діяльності на благо рідної Батьківщини. Але, але... Який наклад Лексикону?! Що ж – нехай буде він на полиці у кожній бібліотеці, на виду в читачів й науковців, нехай стане корисним й затребуваним виданням, гордістю кожної книгозбірні. Повага й подяка упорядникам, редакторам, авторам й поліграфістам цієї Книги.

Володимир Кузьменко, проф. (Київ)

Нове слово про літературну казку

(Гарачковська О. Дивосвіт української літературної казки другої половини ХХ століття: монографія / Оксана Гарачковська. – К.: Альфа-М, 2014. – 200 с.)

Наприкінці 2014 року побачила світ монографія доцента Київського національного університету культури і мистецтв Оксани Гарачковської «Дивосвіт української літературної казки другої половини ХХ століття». Ім'я дослідниці, в доробку якої близько 70 наукових і навчально-методичних праць, досить відоме серед науковців та освітян України. О. Гарачковська вивчає проблеми дитячої літератури, специфіку української віршованої сатири й гумору, класичну спадщину вітчизняного та світового письменства ХІХ–ХХ століть. Вона є співавтором багатьох навчальних посібників: «Історія зарубіжної літератури ХХ століття» (К. : ВЦ «Академія», 2010, 2012), «Історія української літератури ХХ – початку ХХІ століття : у 3 т.» (К.: Академвидав, 2013–2015) та ін. Упорядник хрестоматії «Українська література для дітей» (К. : ВЦ «Академія», 2011) та ін.

І ось з'явилась нова літературознавча праця Оксани Гарачковської, яка обіцяє читачам чимало естетичної насолоди.

Останнім часом питання історії і теорії казки привертають дедалі пильнішу увагу дослідників (публікації В. Давидюка, Л. Дерези, С. Карпенко, Г. Сабат, О. Тараненко, Н. Тихолоз та ін.). Одним з найбільш цікавих і актуальних аспектів казкознавства є вивчення літературної казки – її становлення, еволюції, ролі й місця, яке вона посідає в літературному процесі певної доби.

У монографії О. Гарачковської вперше в українській науці про літературу комплексно розглянуто специфіку сюжетно-образної структури та хронотопу української літературної казки другої половини ХХ ст., її взаємозв'язки з фольклорною казкою. Значна дослідницька увага приділена розкриттю генези авторської казки в умовах заблокованої культури тоталітаризму та в добу розбудови незалежності в Україні наприкінці ХХ ст., висвітленню її жанрової типології.

Композиційно робота чітко структурована. Монографія складається зі вступу, трьох розділів, поділених на підрозділи, висновків та списку використаних джерел, у тому числі й архівних (усього 232 позиції).

У вступі авторка розкрила актуальність дослідження, визначила його мету, окреслила завдання наукової студії.

Перший розділ роботи «Становлення і розвиток жанру літературної казки в українському письменстві ХХ століття» присвячено аналізу жанру казки як об'єкта літературознавчого дослідження та висвітленню історико-літературних і теоретичних аспектів становлення жанру літературної казки. Теоретичні міркування Оксани Гарачковської обґрунтовані, слушні, зокрема роздуми дослідниці з приводу жанрових домінант літературної казки, характеристики її жанрових модифікацій тощо. На основі розлогого аналізу дефініцій цього жанру, запропонованих Ю. Ярмишем, Г. Сабат, Ю. Ковалівим та багатьма іншими науковцями, О. Гарачковська подає власну дефініцію літературної казки: «це авторський художній твір, позначений яскраво вираженою фантастичною та психологічною інтроспекцією, особистісним ставленням автора до дійсності й орієнтований переважно на дитячого (почасти й «дорослого») адресата, написаний з урахуванням певної історичної доби та інтертекстуальних виявів, або ж це художній твір письменника, що ідентифікує фольклорні мотиви, досить вільно

переказує народний сюжет, та, зберігаючи основні параметри жанру, до народнопоетичної традиції відкрито не вдається» (С. 65).

Масмо нині одну з найгрунтовніших дефініцій літературної казки у вітчизняній науці про художнє письменство. Однак дослідниця справедливо не вважає, що подальші пошуки літературознавців виключно в цьому напрямі зможуть значно збагатити методику вивчення літературної казки. Справді, літературний процес перебуває в постійному русі, в розвитку. Жанр літературної казки, як і її модифікації, не є вічною категорією, раз і назавжди даною субстанцією. Крім того, авторські казкотвори є напрочуд різноманітними, почасти унікальними й неповторними, як і самі їхні творці. Ось чому будь-яка найсучасніше визначення цього жанру матиме певні хиби. Постійною залишатиметься сама потреба у фіксації означеного жанрового феномену як виявлення закону спадкоємності попередніх напрацювань у літературі.

У другому розділі, який називається «Поетика часопростору та образна структура віршованої літературної казки», О. Гарачковська висвітлює специфіку хронотопу у фольклорній та літературній казці, розкриває особливості художнього часопростору віршованих казок «Два діди і виноград», «Маленька Оленка», «Лісова казка» та інших творів М. Стельмаха, проблему митця і влади в образній парадигмі казок «Цар Плаксій та Лоскотон», «Подорож у країну Навпаки» і «Казка про Дурила» В. Симоненка та жанр поетичної тетралогії про Барвінка і Ромашку («Як Барвінок став героєм», «Як Барвінок та Ромашка у вирій літали», «Барвінок і Весна» та «Барвінок у школі») у творчості Б. Чалого.

Третій розділ монографії – «Прозова літературна казка: особливості сюжетобудови, архетипи в системі моделювання світу» містить аналіз авторської модифікації хронотопу та її впливу на організацію сюжетно-образної структури в казках Всеволода Нестайка; осмислення сюжетно-образної та хронотопічної структури казок Віктора Близнеца; казкотворчість Емми Андіївської, Василя Чухліба, Михася Ткача та ін. Дослідниця залучає при цьому значно ширший контекст як української літератури, так і європейського письменства.

Прикро, однак, що в монографії лише побіжно розкриваються літературні казки, написані митцями з української діаспори. Крім прозової «Говорючої риби» Емми Андіївської, інші твори для дітей цього жанру в літературознавчій студії О. Гарачковської не аналізуються. Проте такі твори є і до сьогодні перевидаються (щоправда, зрідка) чи то в Мельбурні, чи в Торонто, або ж у Мюнхені та інших містах Європи, Америки чи Австралії, де компактно й нині проживають нащадки перших переселенців з України. Тут варто згадати хоч би віршовану «Казку про лелек та Павлика-мандрівника» І. Багряного, казки Д. Нитченка, А. Юриняка та деяких інших авторів. Зокрема, згадана казка Івана Багряного містить дуже потужні патріотичні обертони, якими просякнутий кожен рядок поета. Такий твір залишається й сьогодні напрочуд актуальним для українських наймолодших читачів: *«А лелеки дружньо / Лагодять хатину, / Ще й нову будують – / Дбають цілу днину... / Голубі озера / У пісні пташині. Ой немає краще, / Як на Україні»*.

Оцінюючи монографію Оксани Гарачковської «Дивосвіт української літературної казки другої половини ХХ століття» загалом варто сказати, що рецензована праця, безсумнівно, буде цікавою для науковців, учителів, докторантів, аспірантів і студентів – для усіх, хто цікавиться вітчизняною літературою, позаяк вона не тільки досліджує літературну казку класичного та постмодерного стилю, а й дає змогу глибше зрозуміти ті процеси, що відбувалися в українському художньому письменстві другої половини ХХ ст.